

A gyakrabban előforduló neveknel a névismétlődés ritkábban éri el az összes előfordulás 50%-át.

Összefoglalva a közelmúlt névadási szokásait, megállapíthatjuk, hogy a fiúnevek változása jóval kisebb mérvű és nagyobb a hagyományok szerepe is. Jól mutatják ezt a névöröklés és névdivat adatai. A lányoknál inkább befolyásoló a divatosság, nagyobb a sokféleségre, a másságra való törekvés. Természetesen ezeket a megállapításokat csak a meglévő adatok alapján, azokból merítve tehetjük, mindazon objektív tényezők, melyeket még érdemes lenne figyelembe venni (szociológiai vizsgálatok, szülők foglalkozása, családháttér-vizsgálat, a testvérek keresztnévei, ill. nagyszülők keresztnévei, stb), további kutatásokat igényelnének, ezek azonban az iskolai anyakönyvek alapján nehezen lennének megvalósíthatók.

LISZKA GÁBOR

A Tisza kárpátaljai szakaszának vízneveiről

Az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének kutatási témái közé felkerült a Tisza vízneveinek tanulmányozása. A kérdés vizsgálatának fontosságát több tényező is indokolja: egyrészt itt, a Máramarosi-havasokban ered a folyó két ágából: egyik a Fekete-Tisza (Feketetisza nevű falu is van), másik a Fehér-Tisza; másrészt épp ezen a vidéken leggazdagabb forrásokban, csermelyekben, patakokban, amelyek nevét ma már csak a pásztorok, erdészek ismerik, azok sem teljes egészében. Sok-sok adatközlő emlékeiből rakódik össze az a névanyag, amelyet tudomásunk szerint egyetlen térkép sem tartalmaz olyan mennyiségben, amilyenben gyűjtésünk során felszínre került.

A víznevek mai és történeti anyagának feldolgozása tette szükségessé, hogy az ungvári egyetem mellett, a Magyar Tanszék bázisán működő Hungarológiai Központ 1991. január 14–15-én tudományos tanácskozást rendezzen a tiszai víznevek gyűjtéséről és közzétételéről jugoszláviai, magyarországi, romániai és ukrainai kutatók (Papp György; Balogh Lajos, Bellon Tibor, Mező András, Sebestyén Árpád; Tibád Levente; Bíró Andor, Debreceni Anikó, Horváth Katalin, Ivaskovics Mária, Lizanec Péter) részvételével, amelyen az anyaggyűjtés módszere és a munkálatokat érintő szervezeti kérdések szerepeltek a napirenden. Az értekezlet hosszas vita után azt a megoldást fogadta el, mely szerint a kutatási téma megnevezéseként a "Tiszai helynevek" megjelölés szerepeljen, s így a gyűjtés kiterjed a vízfolyás és a vízparton található létesítmények elnevezéseire is. A mellékfolyóknak és patakoknak csak a torkolati részét jegyezzük fel.

Sajnos, az 1991 szeptemberére tervezett újvidéki munkabizottsági ülés elmaradt. Az ungvári gyűjtők 1991 nyarán elkezdték a terepen való munkát. A Tisza folyót az eredettől Csapig, illetve Záhonyig szakaszokra osztottuk. Az egyes

szakaszokon több, három-négy emberből álló csoportban végezzük, egyetemi hallgatókkal közösen gyalogos terep- és határjárással a felmérő, az elsődleges és az ellenőrző gyűjtést. A gyűjtés során munkatérképet készítünk, amelyre adatbeírással rákerülnek a nevek. A helyszíni munka befejezése után az egymástól függetlenül gyűjtő csoportok egyeztetik és pontosan lokalizálják a neveket. A terepen minden információt feljegyzünk, majd a megfelelő adatokat rávisszük a tanácskozáson jóváhagyott formájú és tartalmú gyűjtőlapra. A gyűjtés és a majdani kiadvány nyelve természetesen magyar. A népi adatok lejegyzése az egyezményes hangjelölés szerint történik. Vegyes lakosságú településeken az anyagot párhuzamosan gyűjtjük mind a magyar, mind a nem magyar lakosságtól. Az ukrán és a román adatközlőktől feljegyzett nevek ukrán, román átírásban kerülnek az adattárba, minden más információ magyar lesz nem magyar településeken is.

1991–92 során az 1245 m magasságban fekvő Okole-havas oldalától, a Fekete-Tisza eredetétől, ahol a folyó csak egy kis erecske még, Husztig gyűjtöttük fel az anyagot. Az Okole-havastól kanyart kanyarra halmozva a Fekete-Tisza észak-déli irányban Rahó fölött találkozik a valóban szőkén, sebesen csobogó Fehér-Tiszával, innen Técsőig nyugati, Husztig északnyugati, Huszttól nyugati irányban folyik Csap felé. Egy-egy patak több forrás vizét is szállítja. Például a Kőrösmezőtől (Jaszinyától) déli irányban a Tiszába ömlő Kevele-patak (azonos nevű falu is) nyolc kisebb patak vizét gyűjti egybe: Koszivcsik, Marmovec, Primovátek, Sztupi, Sztupjanec, Spanycsek, Sziriljuha, Sumjeszka. A majdani kiadványba ezek a nevek viszont nem kerülnek be, mivel ezek a Kevele-patakba ömlenek, a Kevele-patak a torkolati rész neve.

Jellemző, hogy a vizek mentén és a vizeken lévő földrajzi objektumoknak a különböző nyelvekben az adott nyelv hangtani, alaktani sajátosságait tükröző azonos nevük van. A történelem viszontagságai során ezek nem változtak.

Ízelítőül felsoroljuk a Fekete-Tisza jobb és bal parti részének földrajzi megnevezéseit a Kőrösmezőig terjedő szakaszon. A neveket szótári alakban adjuk meg fonetikusán a magyar és az ukrán használat szerint, az eredettől számított térbeli sorrendben.

Forrás ~ Forás / Zserelo: kristálytisza, hidegvízű erecske.

Híd ~ Fahíd / Mosztik ~ Mosztok: az erdős, hegyes terepen sok erecske folyik fokozatosan egy mederbe; századunk harmincas éveitől a Feketetisza faluig mintegy 40 fa- és betongyűrűs hidat építettek a sebesebb sodrású kanyarokban.

Ripta-patak / Potyik Ripta: patak a folyó jobb partján, dombos, bokros területről folyik a Tiszába.

Ripjanec-patak / Ripjanec: kis patak a bal oldali részen.

Levkovec-patak / Levkovec: kis patak a bal parti részen; ilyen nevű az itt elterülő völgy is.

Levkoveci-híd / Miszt Levkovec: kb. a 20. híd a Levkovec-pataknál, a folyó itt szerpentines területen kanyarog.

Apsinec ~ Apsinescsik / Apsinec ~ Vapsinec ~ Vapsinescsik: patak a folyó jobb partján, ilyen nevű a hegy is.

Apsineci-gát/Haty Apsinecka: vízfogó gát, valamikor felduzzasztotta a vizet a tutajosoknak, csónakázni is lehetett rajta.

Csorgó ~ Csorgo /Csurgov: forrásvíz az Apsineci-ház mellett.

Apsineci-ház: faház, ahol a munkások megpihentek, most iskolások erdei munkával egybekötött üdültetésére használják, ukránul *Szmericskának* (Fenyőcskének) nevezik.

Apsineci-völgy/Dolina Apsinecka: az Apsinec-patak körüli mélyebb terület, itt válik szélesebb folyásúvá a Fekete-Tisza.

Nagyvidla /Velikij Vidlig: patak a Tisza bal partján, szerpentes területen folyik.

Röbnyik ~ Halastó /Ribnik: halgazdaság az Apsinec-völgy kb. 17 km-es szakaszán.

Medvezsij-patak /Velikij Medvezsij: patak a Fekete-Tisza bal partján, az adatközlők szerint ebből a patakból isznak a medvék.

Medvezsij-patak /Malij Medvezsij: kis patak a Fekete-Tisza bal partján; a magyar anyanyelvű adatközlők mindkét patakocskát Medvezsijnek nevezik, megkülönböztető jelző nélkül.

Vorozsescsik /Vorozsescsik: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Temej /Temej: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Kisvidla /Malij Vidlig: patak a Fekete-Tisza bal partján.

Gyorgyenka /Gyorgyenka: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Szerednye-patak /Szerednij: patak a Fekete-Tisza bal partján

Sztudena voda ~ Forrás ~ Borvz /Sztudena voda: kristálytisza gyógyvíz, az adatközlők szerint a gyomorműködést segítő víz.

Zsigalovec ~ Zsihalovec /Zsihalov ~ Zsihalovec: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Plecki /Pleckij: patak a Fekete-Tisza bal partján.

Poharszki /Poharszkij: patak a Fekete-Tisza bal partján, ilyen nevű a hegy is.

Sztanyisláv ~ László-patak /Szanyiszlo: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Ladovec /Velikij Hladovec: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Dózsina /Dovzsina: patak a Fekete-Tisza bal partján.

Ladovec /Malij Hladovec: patak a Fekete-Tisza jobb partján, a magyar anyanyelvű adatközlők mindkét patakot megkülönböztető jelző nélkül nevezik meg.

Báhenszki ~ Mocsaras-patak /Bahenszkij: patak a Fekete-Tisza bal partján.

Markovec /Markovec: patak a Fekete-Tisza bal partján.

Lomovec /Lomovec: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Vapnyerka /Vapnyerka: patak a Fekete-Tisza bal partján.

Borkán /Borkan: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Portos ~ Rakpart /Portos: itt máglyázták az erdőből kihordott fát; a folyóban padlózatot alakítottak ki, ezen készítették a tutajt.

Capok /Capok: patak a Fekete-Tisza jobb partján.

Kozneszka-gát /Haty Kozneszka: gát a Capok-pataknál.

Laziscsina ~ Havasalja ~ Mezőhát /Laziscsina: patak a Fekete-Tisza bal partján, ez a terület már Kőrösmező határához tartozik, falurész neve is.

Usztyirik ~ Összefojás /Usztyeriki: az a rész, ahol a Fekete-Tisza és a Laziscsina ~ Havasalja ~ Mezőhát-patak összefolyik Kőrösmező északi részén.

Sztupjanszki-híd / Sztupjanszkij: fahíd az Usztyirik ~ Összefojás helyén.

A folyónak Kőrösmezőig terjedő szakasza mindössze 25 km, ezen a kis területen 40 földrajzi megnevezést jegyeztünk fel, melynek többsége ukrán, s ez nem véletlen, hisz a lakosság is ukrán nemzetiségű, a magyarok itt szórványban élnek. A vizek neveit mindkét nép azonos módon használja, néha előfordulnak fordítások is, például ukr. *Sztanyiszláv*, magy. *László-patak*; ukr. *Báhenszki*, magy. *Mocsaras-patak*; ukr. *Usztyirik*, magy. *Összefojás*.

A gyűjtés lezárását és az anyag feldolgozott közreadását az ezredfordulóra tervezzük.

Tisztelettel köszöntjük Hajdú Mihályt 60. születésnapja alkalmából, köszönetünket fejezzük ki azért a nagy segítségért, amelyet a kárpátjai földrajzi nevek publikálásában nyújt az ungvári kutatóknak.

LIZANEC PÉTER–HORVÁTH KATALIN

"vraim hatarat", avagy még valami a régi és a mai magyar birtokos szerkezetekről

Az idézett, nyilvánvalóan közsői használatú szintagma lelőhelye ugyan történetesen Martonfalvay Imre nemrégiben újra megjelent naplótöredéke (A magyar nyelvtörténet forrásai. 1 [1986]: 37), de hasonlókat a régiségből is, a mai magyar nyelvből is bárki tucatszámra idézhetne. Választásom egyrészt a tagok éppen adott morfológiai felépítése, másrészt a szerkezet szintagmatikai milyensége és alaptagja fogalomköri hovatarozása miatt esett pontosan erre. E konkrét szerkezetnek ez a két mozzanata tudniillik – ha áttételesen is –, de talán némi kapcsolatot teremthet az ünnepezt szakterülete, a névtan egyik, általa különösen kiemelkedő eredményességgel művelt ága, a földrajzi nevek világa között meg az őt köszöntő írásom tulajdonképpen témája között. Ismeretes ugyanis, hogy földrajzi neveinknek mennyiségileg is jelentős részét éppen a birtokos jelzős felépítésűek teszik ki, továbbá az, hogy ezek közt a nevek között is milyen nagy számban fordulnak elő alaptagként földrajzi közszt magukba foglalók (mindezekről legutóbb I. MNyTNY. 1: 547–50, 2/1: 898–901).

Visszatérve magához az idézett szerkezethez, az alábbi sajátosságaira kell még felhívnom a figyelmet: – 1. Több okból is joggal tételezhetjük fel, hogy *e j t é s e* a régiségben (így a XVI. században) sem igen különbözött a maitól: az *uraim határát*-tól. – 2. A tagok morfológiai felépítésében közös mozzanatnak tekinthetjük azt, hogy mindkettő tartalmaz egy-egy birtokos személyjelet. – 3. Könnyen felismerhető továbbá az is, hogy a bővítményi tag ezen kívül a személyjel előtt birtoktöbbséítő jelet is, az alaptag pedig a birtokos személyjelet követően *-t* tárgyragot tartalmaz. Így *e* két morfológiai szerkezetben a nyelvünkben ma is használatos mindkét birtokos